

Djurens Rätt.

DJURFÖRSÖK I SVERIGE

Djurförsök i Sverige

av Staffan Persson

Djurförsök i Sverige

DJURENS RÄTT

Djurens Rätt
Box 2005
125 02 Älvsjö
www.djurensratt.se
info@djurensratt.se
08 - 555 914 00

Copyright Djurens Rätt 2006

Formgivning: oscillator/Staffan Melin
Tryck: Federativ, Stockholm, 2006

ISBN 91-88786-64-1

Foto:
Ami Sundeman (omslag)
Helena Eriksson (23 och 35)
Benjamin Jovic (41)

Innehåll

Sammanfattning	7
1. Grundsyn	9
2. Definition för djurförsök	11
3. Hundratusentals djur	13
4. "Fötts upp för ändamålet"	25
5. Djurförsök inom olika områden	27
6. Djurförsöken och lagstiftningen	37
7. Djurförsöksetisk prövning	43
8. Istället för djurförsök	51
9. Djurens Rätt föreslår	55
Länkar	57

Sammanfattning

Varje år utnyttjas hundratusentals djur i djurförsök i Sverige. I denna rapport redovisas statistik och ges exempel på djurförsök.

Djurskyddslagstiftningen tillåter att djur utnyttjas i djurförsök. Lagstiftningen tillåter att djur utsätts för svårt och långvarigt lidande – om försöken godkänts av en djurförsöksetisk nämnd.

De djurförsöksetiska nämnderna ska väga försökets betydelse mot lidandet för djuren. Så mycket till etiska diskussioner är det inte i nämnderna. Få försök avslås på grund av lidandet för djuren och få försök avslås på grund av att de inte anses angelägna från allmän synpunkt. Diskussioner och beslut handlar främst om att göra försök skonsammare för de djur som utnyttjas. Det är såklart viktigt för de individer som utsätts för försök, men också i det avseendet kan nämnderna bli mycket bättre.

Djurens Rätt föreslår bland annat att det ska göras oberoende vetenskapliga granskningar av djurförsöken och att det ska satsas mycket mer pengar på utveckling och utvärdering av djurfria forskningsmetoder. Djurens Rätt föreslår också att det ska tas fram fler föreskrifter om förbud att utföra djurförsök och villkor för djurförsöks utförande. Djurens Rätt anser att det behöver införas en möjlighet att överpröva beslut av djurförsöksetiska nämnder som innebär godkännande och föreslår att djurskydds-/djurrättsorganisationer ska ges talerätt.

1.

Grundsyn

Djur är liksom människor levande och kännande varelser med intressen och behov som måste tillgodoses. Förmågan att uppleva, känna smärta och lust gör att en varelse har intressen, till exempel intresset av att inte bli utsatt för lidande. Lidande kan ta sig många former, såväl fysiska som psykiska. En varelse's moraliska status avgörs inte av dess intelligens utan av dess upplevelseförmåga.

Djur som utnyttjas i försök har upplevelseförmåga. Djurförsök innebär att djur utsätts för lidande.

En vanlig uppfattning är att man endast behöver ta hänsyn till andra djur i form av hela arter eller populationer, men eftersom lidande upplevs av enskilda varelser, inte av arter, bör individen istället sättas i centrum. Vad som leder till lidande kan variera inte bara mellan arter utan även mellan individer.

Djur ska kunna leva på ett sätt som ger dem utlopp för sina naturliga beteenden, i enlighet med sina specifika behov. Strävan bör vara att djur inte ska utnyttjas av människor på ett sådant sätt och för sådana syften som är oförenliga med deras egna intressen som individer.

Djurens Rätt verkar för att få till stånd attityd- och lagförändringar som höjer djurs status i enlighet med vår grundsyn.

Djurens Rätt förordar att djurförsök som strider mot djurens (som utnyttjas i djurförsök) intressen ska avskaffas. Så länge djurförsök utförs, måste djurens förhållanden förbättras.

2.

Definition för djurförsök

Svensk definition:

djur som utnyttjas i vetenskapligt syfte

Enligt svensk lag är det ändamålet med utnyttjandet av djur som är avgörande för om det ska betraktas som djurförsök. Enligt 19 § djurskyddslagen är det fråga om djurförsök då djur utnyttjas för ”vetenskaplig forskning eller undervisning, sjukdomsdiagnos, framställning av läkemedel eller kemiska produkter eller för andra jämförliga ändamål”.¹ Det är den svenska definitionen för djurförsök.

EU-definition:

djur som utsätts för någon form av ingrepp

Enligt Europarådskonventionen och Europeiska unionens (EU) direktiv definieras djurförsök som användning av djur för försöks- eller annat ändamål som kan tillfoga djuret smärta, lidande, ångest eller bestående skador.^{2,3} Den lägsta nivå av ett ingrepp som anses motsvara något av ovanstående beskrivs som ett som minst motsvarar upplevelsen av ett nålstick. Det är vad vi här kallar EU-definitionen för djurförsök.

Enligt EU-definitionen räknas det inte som djurförsök då djur dödas, utan föregående ingrepp, för att man ska ta organ eller vävnad och utföra försök på. Beteendestudier utan tvångs-anordningar och ingrepp, utfodringsstudier och utveckling av inhysnings- eller skötselsystem räknas heller inte. EU-definitionen är mer begränsad än den svenska definitionen, vilket innebär att det enligt den definitionen redovisas att färre djur utnyttjas i djurförsök än vad som redovisas enligt den svenska definitionen.

Definitionens omfattning

Enligt den svenska definitionen räknas det som djurförsök då försök utförs på djur av djurklasserna däggdjur, fåglar, kräldjur, groddjur, fiskar och rundmunnar (pirålar, nejonögon).⁴

Enligt den svenska definitionen räknas det inte som djurförsök då ryggradslösa djur utnyttjas, som t ex insekter, blötdjur och krätdjur. Sådana djur utnyttjas också i försök, men det finns inget underlag som visar hur omfattande utnyttjandet är och heller inte vad det är för försök som de utnyttjas i.

Av de djur som används vid framställning och avel av djur som ska utnyttjas i försök är det ett okänt antal som inte redovisas i den svenska försöksdjursstatistiken.

Enligt EU-definitionen räknas det inte som djurförsök då rundmunnar utnyttjas i försök. I övrigt är det samma djurklasser som gäller för djurförsök enligt EU-definitionen som för den svenska.

Den svenska definitionen används vid diskussion om djurförsök i Sverige

Då djurförsök diskuteras i riksdagen görs det utifrån den svenska definitionen för djurförsök. Djurskyddslagen och bestämmelser utgivna med stöd av denna utgår från den svenska definitionen. Djurförsöksetisk prövning omfattar försök enligt den svenska definitionen. Det är bara vid ett tillfälle som EU-definitionen är aktuell, det är när Sverige rapporterar försöksdjursstatistik till EU.

Källor

1. Djurskyddslag (1988:534).
2. EU:s direktiv 86/609/EEG.
3. Europarådets konvention Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes (ETS 123).
4. Centrala försöksdjursnämndens föreskrifter om den etiska prövningen av användningen av djur för vetenskapliga ändamål m m (LSFS 1988:45).

3.

Hundratusentals djur

Den svenska definitionen för djurförsök är mer omfattande än EU-definitionen. År 2004 användes för första gången i försök enligt EU-definitionen 446 936 djur. Enligt den svenska definitionen var antalet 7 624 804 djur. Till den svenska definitionen räknas utöver antalet djur enligt EU-definitionen också 145 431 djur som avlivats utan att innan ha utnyttjats i försök för att man ska ta organ eller vävnad och utföra försök på, 325 726 djur som använts i beteendestudier eller försök om utfodrings-, inhysnings- och skötselsystem, 88 097 djur i ”övriga” försök och 7 065 550 fiskar i provfiske.

Tabell 1. Antal djur som för första gången använts i försök, åren 1990, 1995, 1999-2004, enligt den svenska definitionen för djurförsök.¹

	1990	1995	1999	2000
Möss	153 000	185 543	230 164	219 950
Råttor	188 000	160 627	107 666	94 674
Marsvin	15 100	15 681	10 458	4 102
Guldhamstrar			212	56
Övriga hamstrar			226	534
Övriga gnagare	3 770	1 330	277	544
Kaniner	9 870	8 006	5 495	2 916
Människoapor	0	0	0	0
Nya världens apor			16	17
G:a världens apor			60	16
Övriga apor	690	169		
Hundar	670	797	438	508
Katter	690	272	156	215
Illrar			150	243
Övriga rovdjur	3 360	220	75	82
Hästar, åsnor och blandarter	110	30	84	93
Svin	5 380	5 761	6 755	6 342
Får			104	110
Getter			8	12
Getter och får	500	139		
Nötkreatur	540	945	1 876	1 487
Övriga däggdjur	170	642	353	152
Fåglar	98 000	153 651		
Vaktlar			428	180
Övriga fåglar			83 993	30 996
Kräldjur			10	10
Groddjur	3 090	1 104	2 327	10 876
Fiskar	10 700	23 096	100 202	27 311
Fiskar, provfiske				
Fiskar, märkning				
Rundmunnar	290	420	560	725
Totalt *	493 930	558 441	552 093	402 151
Totalt **				

* Exklusive provfiske och märkning

** Inklusive provfiske och märkning

Tabell 1. Fortsättning.

	2001	2002	2003	2004
Möss	216 950	221 430	241 077	243 314
Råttor	88 295	91 538	87 787	90 627
Marsvin	3 948	3 078	3 196	2 672
Guldhamstrar	168	199	22	6
Övriga hamstrar	197	348	99	5
Övriga gnagare	867	866	1 244	1 593
Kaniner	2 736	2 341	2 349	2 242
Människoapor	0	0	0	0
Nya världens apor	0	12	4	1
G:a världens apor	82	84	56	10
Övriga apor				
Hundar	548	714	753	802
Katter	476	198	180	233
Illrar	119	156	123	120
Övriga rovdjur	44	108	45	140
Hästar, åsnor och blandarter	221	223	159	696
Svin	7 590	5 900	4 410	10 965
Får	277	234	243	392
Getter	43	77	36	62
Getter och får				
Nötkreatur	1 514	1 256	2 946	8 061
Övriga däggdjur	212	97	151	248
Fåglar				
Vaktlar	289	251	602	15
Övriga fåglar	56 620	113 627	91 730	341 569
Kräldjur	114	7	116	437
Groddjur	13 490	3 598	9 802	8 626
Fiskar	44 481	33 810	65 386	132 656
Fiskar, provfiske			9 384 598	7 065 550
Fiskar, märkning			212 466	160 171
Rundmunnar	580	520	446	527
Totalt *	438 948	480 672	512 962	846 019
Totalt **			10 110 026	8 071 740

Djurskyddsmyndigheten är ansvarig för statistikinsamling och redovisning från och med år 2004. Innan dess var Centrala försöksdjursnämnden ansvarig för det. Det är de ansvariga myndigheternas sammanställning av statistiken som redovisas här.

Redovisningen har ändrats sedan år 1990. Hamstrar redovisas nu för sig, men det gjordes det inte åren 1990 och 1995, därför redovisas det inte någon uppgift för de åren. Detsamma gäller för illrar, vaktlar och kräldjur. Får och getter redovisas var för sig nu, men tillsammans åren 1990 och 1995. Apor från Sydamerika, Afrika och Asien redovisas nu som Nya världens apor och Gamla världens apor, åren 1990 och 1995 som Övriga apor.

Från och med år 2003 redovisas i försöksdjursstatistiken också statistik för provfiske och märkning av fisk. Både provfiske och märkning av fisk görs för att kontrollera fiskebestånden i svenska vatten. Det har gjorts även tidigare men har då inte räknats med i försöksdjursstatistiken. Eftersom syftet med provfisket och märkningen är vetenskaplig undersökning är det djurförsök enligt den svenska djurskyddslagen. Djurskyddsmyndigheten har valt att räkna med dessa fiskar i försöksdjursstatistiken. Den förra ansvariga myndigheten gjorde inte det.

En särskild grupp av djur som används i försök är patientdjur. Dessa redovisas särskilt i Djurskyddsmyndighetens statistik, under rubriken ”patient-, besättnings- och undervisningsdjur”. Av det totala antalet redovisade djur år 2004 var det 120 hundar, 147 katter, 43 hästar och 516 nötkreatur som redovisas under den rubriken.

Den stora ökningen av antalet övriga fåglar från år 2003 till 2004 förklaras med att det år 2004 utfördes ett stort beteendeförsök på cirka 300 000 hönsfåglar.

Tabell 2. Antal djur som för första gången använts i försök år 2004, olika huvudmän.²

	Universitet, högskolor och landsting	Läkemedels- industri	Övriga företag och myndigheter	Totalt
Möss	188 283	46 275	8 756	243 314
Råttor	53 021	36 918	688	90 627
Marsvin	1 018	862	792	2 672
Guldhamstrar	6	0	0	6
Övriga hamstrar	5	0	0	5
Övriga gnagare	691	666	236	1 593
Kaniner	1 120	801	321	2 242
Människoapor	0	0	0	0
Nya världens apor	1	0	0	1
G:a världens apor	4	0	6	10
Hundar	357	445	0	802
Katter	226	0	7	233
Illrar	120	0	0	120
Övriga rovdjur	140	0	0	140
Hästar, åsnor och blandarter	642	0	54	696
Svin	10 779	11	175	10 965
Får	384	0	8	392
Getter	57	0	5	62
Nötkreatur	7 503	0	558	8 151
Övriga däggdjur	208	0	40	248
Vaktlar	15	0	0	15
Övriga fåglar	311 807	29 560	202	314 569
Kräldjur	437	0	0	437
Groddjur	8 585	41	0	8 626
Fiskar	18 006	0	7 340 371	7 358 377
Rundmunnar	527	0	0	527
Totalt	603 942	115 579	7 352 219	8 071 740

Tabell 3. Antal djur som för första gången använts i försök år 2004, olika regioner.²

	Umeå	Uppsala	Stockholm	Linköping
Möss	27 448	19 372	94 402	1 282
Råttor	3 074	5 670	33 494	2 099
Marsvin	50	207	1 863	10
Guldhamstrar	0	6	0	0
Övriga hamstrar	0	4	1	0
Övriga gnagare	0	19	908	0
Kaniner	188	251	605	118
Människoapor	0	0	0	0
Nya världens apor	0	1	0	0
G:a världens apor	0	0	10	0
Hundar	0	341	309	0
Katter	0	186	0	4
Illrar	0	0	41	0
Övriga rovdjur	0	76	64	0
Hästar och åsnor	12	177	0	0
Svin	34	5 516	315	20
Får	2	80	11	0
Getter	5	37	0	0
Nötkreatur	94	358	0	225
Övriga däggdjur	75	173	0	0
Vaktlar	0	0	15	0
Övriga fåglar	308	35 694	207	960
Kräldjur	0	14	0	0
Groddjur	2	6 604	500	60
Fiskar	4 000	164 108	10 243	1 063
Rundmunnar	0	0	527	0
Totalt	35 292	238 894	143 497	2 842

I tabell 3 redovisas antalet djur som för första gången använts i försök år 2004, fördelat på universitetsregionerna. De orter som anges är där som de djurförsöksetiska nämnderna finns. Flest djurförsök görs på universitetsorterna. Djuranvändningen på övriga djurförsöksorter har placerats inom den region där den djurförsöksetiska prövningen av dessa försök görs.

Tabell 3. Fortsättning.

	Göteborg	Malmö/Lund	Totalt
Möss	49 996	50 814	243 314
Råttor	24 268	22 022	90 627
Marsvin	302	240	2 672
Guldhamstrar	0	0	6
Övriga hamstrar	0	0	5
Övriga gnagare	666	0	1 593
Kaniner	756	324	2 242
Människoapor	0	0	0
Nya världens apor	0	0	1
G:a världens apor	0	0	10
Hundar	147	5	802
Katter	21	22	233
Illrar	6	73	120
Övriga rovdjur	0	0	140
Hästar och åsnor	454	53	696
Svin	3 842	1 238	10 965
Får	228	71	392
Getter	20	0	62
Nötkreatur	7 233	151	8 061
Övriga däggdjur	0	0	248
Vaktlar	0	0	15
Övriga fåglar	300 642	3 758	341 569
Kräldjur	421	2	437
Groddjur	372	1 088	8 626
Fiskar	7 177 141	1 822	7 358 377
Rundmunnar	0	0	527
Totalt	7 566 515	81 683	8 071 740

Hur många djur utnyttjas i djurförsök i EU?

Det finns inte någon statistik över hur många djur som utnyttjas i försök i EU. Det finns bara statistik enligt EU-definitionen. Den statistiken redovisar enbart en del av antalet djur som utnyttjas i djurförsök.

Hur många djur utnyttjas i djurförsök i världen?

Åtskilliga miljontals djur utnyttjas i djurförsök i världen. Det finns inte någon statistik över hur många det är. Det är inte möjligt att uppskatta omfattningen, bland annat därför att många länder inte sammanställer någon statistik och därför att definitionerna för vad som är djurförsök är mycket skiftande.

Djurens Rätt kommenterar

Antalet djur som för första gången använts i försök, inte antalet använda djur³

Djurförsökarna ska enligt lag årligen redovisa försöksdjursstatistik till Djurskyddsmyndigheten. Enligt information från Djurskyddsmyndigheten och tidigare från Centrala försöksdjursnämnden avser denna statistik antalet använda djur i försök aktuellt år, men det är inte korrekt.

Enligt den blankett som ska användas vid redovisning av försöksdjursstatistik ska det redovisas dels ”Antal djur som för första gången använts i försök” och dels ”Antal återanvända djur”.

Då djur utsätts för flera åtgärder eller ingrepp inom ramen för ett enskilt försök – vilket är mycket vanligt – anses det inte vara återanvändning. Individer kan utnyttjas i samma försök i allt från timmar till flera år.

Enligt myndighetens information om blanketten menas med återanvändning ”en sådan situation där ett djur använts inom ramen för två eller flera oberoende försök trots att ett annat djur likväl kunde ha valts”. Antalet återanvända djur redovisas inte i det som myndigheten redovisar som det totala antalet använda djur.

Många djur utnyttjas i flera likadana försök lång tid. De kan då utnyttjas i försök i flera år. Detta gäller ett okänt antal av

bland annat de apor, hundar, katter och kaniner som utnyttjas. Djur som utnyttjas i flera likadana försök redovisas i statistiken enbart det första året som de utnyttjas.

Antalet apor, ett exempel

Antalet apor som utnyttjas i försök är ett exempel som illustrerar att det är inte korrekt att säga att försöksdjursstatistiken redovisar hur många djur som använts i försök visst år, utan istället att det handlar om antalet djur som för första gången använts i försök.

I oktober 2005 hölls och användes i försök 61 apor vid Smittskyddsinstitutet (SMI) i Solna. I november kom ytterligare 27 apor till SMI, som importerats från Kina.

I Törneby, utanför Uppsala, hålls 50–60 apor som utnyttjas i försök.

Allt fler genmanipulerade djur utnyttjas i djurförsök

I Sverige är det än så länge främst möss som genmanipuleras och utnyttjas i djurförsök. Även en del genmanipulerade råttor, fiskar och kaniner utnyttjas i försök. Det finns inte någon statistik som redovisar hur många av de möss som utnyttjas i djurförsök som är genmanipulerade. Av ansökningar till de djurförsöksetiska nämnderna framgår dock att en stor andel är genmanipulerade.

Under 1990-talet fram till idag har utnyttjandet av möss ökat kraftigt, samtidigt som utnyttjandet av vissa andra arter minskat, som råttor, kaniner och marsvin. En viktig anledning till denna förändring är att man under 1990-talet började utnyttja genmanipulerade möss i försök och att detta ökat kraftigt de senaste åren.

Viktigt med korrekt statistik

Djurförsökens omfattning har stor betydelse då riksdag och regering diskuterar och fattar beslut om hur mycket pengar som ska avsättas för arbetet med att begränsa och kontrollera djurförsöken och vilken lagstiftning eller andra åtgärder som behövs. Djurförsökens omfattning är av betydelse också i många andra sammanhang, i allt från diskussioner om hur omfattande myndighetstillsynen behöver vara till diskussioner om djurförsök i politiska partier, skolor och bland allmänheten.

Källor

1. Centrala försöksdjursnämndens skriftserie nr 29 (1995), 32 (1997), 40 (2000), 43 (2001), 47 (2002), 52 (2003). Statistik publicerad på Djurskyddsmyndighetens hemsida åren 2004 och 2005.
2. Djurskyddsmyndighetens hemsida år 2005.
3. Djurskyddsmyndighetens information och anvisningar vid redovisning av försöksdjursanvändning samt blankett för redovisning av "Användning av djur för vetenskapliga ändamål m m".

Hundar på Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

4.

”Fötts upp för ändamålet”

Djur som utnyttjas i djurförsök ska enligt 19 § djurskyddslagen ha ”fötts upp för ändamålet”. Mus, råtta, marsvin, hamster, gerbil, kanin, hund, katt, iller, vaktel, samtliga primatarter och samtliga arter av genmanipulerade ryggradsdjur ska vara uppfödda av uppfödare som är godkända av Djurskyddsmyndigheten. Det kallas destinationsuppfödning. Andra arter är undantagna från kravet.¹

Kravet om destinationsuppfödning gäller sedan år 1979. Enligt den utredning som låg till grund för bestämmelsen är syftet att öka kvaliteten på djuren och ”förhindra okontrollerad produktion och handel med försöksdjur”.²

Djur föds upp för att utnyttjas i försök av företag som t ex Charles River, men också av dem som själva utför djurförsök, som universitet och djurförsöksföretag som AstraZeneca. Många av de djur som utnyttjas i avel och i försök importeras från andra länder.

Företag som Charles River har kataloger där det redovisas vilka djur de har till försäljning. Olika djurstammar kostar olika mycket. Priset per djur varierar dessutom efter ålder, vikt och kön.

Det finns åtskilliga djurstammar som används som ”modeller” för mänskliga sjukdomar, som avlas och som är kommersiellt tillgängliga. Det är t ex djur som har skadat immunförsvar, förhöjt blodtryck eller som har förändringar liknande dem som uppkommer vid diabetes.

”Modellerna” har tagits fram via avel av djur som drabbats av spontana mutationer, genom att djur behandlats så att det uppstått skador i arvsmassan eller att de opererats, innan de levereras.

Med gentekniken har manipulerandet ökat ytterligare. Djur genmanipuleras och används i avel och i försök – och handlas med. I Sverige är det än så länge mest genmanipulerade möss

som används, men också genmanipulerade råttor, fiskar och kaniner.

Djurens Rätt kommenterar

Det är viktigt att komma ihåg följande: Djur som utnyttjas i djurförsök är som andra djur av samma art. De är upplevande varelser med behov av att få utlopp för naturliga beteenden, oavsett hur de skadats eller gjorts sjuka.

Källor

1. Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om uppfödning, förvaring, tillhandahållande m m av försöksdjur (DFS 2004:15).
2. Framtida försörjning med försöksdjur, betänkande av 1972 års försöksdjursutredning, Ds Jo 1975:4.

5.

Djurförsök inom olika områden

Undervisning

Djurförsök ingår i flera utbildningar på universitet/högskolor. Blivande läkare, tandläkare, veterinärer, biologer, biomedicinare, apotekare, agronomer, civil- och kemiingenjörer, naturvetare, grundskolelärare, bimedicaliska analytiker är några av dem som utför djurförsök. Olika djurförsök görs på olika utbildningsorter inom samma typ av utbildning.

Djurförsök i undervisningen innebär upprepning av försök som utförts många gånger förut. Det finns inte någon statistik över hur många djur som utnyttjas i undervisningen enligt den svenska definitionen för djurförsök.

Den 19 mars 1997 svarade dåvarande utbildningsministern Carl Tham på en fråga i riksdagen om djurförsök i undervisningen. Han sa bland annat: ”Självklart bör det inte åligga studenterna utan de utbildningsansvariga att presentera lämpliga alternativ. Studenter som av etiska skäl inte vill göra djurförsök har rätt att söka befrielse från sådant obligatoriskt utbildningsmoment. Regeringen har också, genom ändring i högskoleförordningen (13 kap. 2 § 4), från och med den 1 juli 1996 gjort det möjligt för en student som fått avslag på begäran om sådan befrielse att överklaga beslutet till Överklagandenämnden för högskolan”.

Riksdagen har därefter vid två tillfällen behandlat motioner om djurförsök i undervisningen. Båda gångerna har utbildningsutskottet i yttrande över motionerna förklarat att de instämmer i utbildningsministerns uttalande. Riksdagen biföll utskottets yttranden.

Dnr N 24/02*

Ort: Stockholm

Antal djur: 72 råttor

Studenter på biomedicinsk analytikerutbildning får under en veckas tid "bekanta sig med" och "hantera" de råttor som de därefter ska utnyttja i försök. Studenterna delas in i grupper. Varje grupp gör försök på tre råttor. Två ges en injektion med en antipsykotiskt verkande substans. Den tredje ges en injektion med verkningslös substans. Djuren observeras i tre minuter vid två tidpunkter (30 och 60 minuter efter injektioner) på en ställning med ett fast 60-graders lutande plan. Råttorna dödas efter laborationen.

Dnr C 279/03*

Ort: Uppsala

Antal djur: 72 råttor

Vid Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet, utnyttjas djur i försök i flera laborationer vid undervisningen på civil- och kemiingenjörsutbildningen, naturvetarprogrammet och lärarprogrammet.

Vid en av laborationerna ska effekten av insektsbekämpningsmedel studeras. Medlet injiceras på sövda råttor. Blodprover tas flera gånger från svansen under 30 minuter, varefter ett motgift injiceras i buken och fler blodprov tas under 15 minuter. Därefter dödas råttan. Blodproven studeras.

Så står det i lagen

3 kap. 17 § föreskrifter och allmänna råd om djurförsök (DFS 2004:4):

Djur får, inom grundskolan, gymnasieskolan och högskolan eller motsvarande, användas för undervisning i hållande och skötsel av djur.

Djur får inte med anledning av undervisning enligt första stycket avlivas eller utsättas för tvångsanordningar, operativt ingrepp, insprutning, blodtappning, andra former av penetration av huden eller slemhinnor eller annat som kan medföra lidande för djuret.

3 kap. 18 §, samma föreskrifter:

Djur får inom gymnasieskolan och högskolan eller motsvarande användas även för annan undervisning än den som avses i 17 § under förutsättning att

1. utbildningen avser eller kan avse framtida arbete med djur,
2. användningen framgår av utbildningens kursplaner, och är nödvändig med hänsyn till syftet med utbildningen, samt
3. djuren inte utsätts för annat än obetydlig smärta, obehag eller annat lidande.

Allmänna råd till 3 kap. 18 §:

Exempel på sådana utbildningar som avser eller kan avse framtida arbete med djur är veterinär, läkare, tandläkare, biolog (vissa inriktningar), husdjursagronom, etolog, biomedicinsk analytiker, djurvårdarutbildning, djursjukvårdarutbildning, försöksdjursteknikerutbildning.

Innan djuren används bör en diskussion föras med eleverna eller studenterna om djurskydd och etik vid försöksdjursverksamhet, speciellt avseende djur i undervisning. Information bör också ges om innehållet i den aktuella ansökan om etisk prövning och om den djurförsöksetiska nämndens beslut med eventuella villkor.

Innan djur används för undervisning vid vilken de avlivas eller utsätts för tvångsanordningar, operativt ingrepp, insprutning, blodavtappning, andra former av penetration av huden eller slemhinnor eller annat som kan medföra lidande för djuret bör eleverna träna ingreppet med alternativa metoder. Exempel på alternativa metoder är användning av kadaver, attrapper, film, studiebesök etc.

Biologisk grundforskning och tillämpad forskning

Biologisk grundforskning (forskning för att få kunskap om grundläggande biologiska förlopp) och tillämpad forskning (om sjukdomar och behandling av dem) omfattar en stor del av de djurförsök som görs. Djurskyddsmyndighetens specificerade försöksdjursstatistik för olika ändamål respektive sjukdomsområden redovisas enbart enligt EU-definitionen, därför är det inte möjligt att redovisa hur många djur som utnyttjats i sådana försök i Sverige.

Variationen på syftena med försöken och vad djur utsätts för är mycket stor. Det utförs försök för att studera konsekvenserna av att använda anabola steroider, tobak, alkohol, av att använda narkotika som ecstasy, amfetamin, kokain och heroin.

Användningen av koffein undersöks, bland annat genom att djur ges koffein motsvarande människors kaffedrickande.

Djur utsätts för kemikalier, som till exempel metylkvicksilver.

Djur utnyttjas i försök för att studera effekterna av mikro-
vågsstrålning, inklusive den som används i mobiltelefoner.

Försök görs för att undersöka olika geners uppgift och
samverkan mellan olika gener. Många genmanipulerade djur
utnyttjas för sådana syften. Mest är det genmanipulerade möss
som utnyttjas, men också genmanipulerade råttor, kaniner och
fiskar.

Djur utnyttjas för att studera hur akupunktur fungerar.

Djurförsök görs om sjukdomar som diabetes, kroniskt
obstruktiv lungsjukdom (KOL), astma, cancer, hjärt-kärlsjukdo-
mar, reumatiska sjukdomar, alzheimer, depression, inflammato-
riska tarmsjukdomar, infektioner och om sådant som nervska-
dor, benbrott och brännskador.

Försök görs i vilka djur utsätts för olika virus eller bakterier.

Djur utsätts för buller.

Djur används inom transplantationsforskningen.

Djur utsätts för kemiska stridsmedel, för skador av skjutva-
pen och för skador av explosioner.

Uppräkningen kan göras ännu längre.

Dnr N 247/03*

Ort: Stockholm

Antal djur: 800 nejonöga

Syftet är att undersöka de basala mekanismer som centrala
nervsystemet använder vid regleringen av gångrörelser hos
människa. Detta ska studeras på nejonögon som utsätts för olika
ingrepp, varefter deras beteende studeras. Olika kranialnerver
skadas och elektroder sätts in för elektrisk stimulering av
kranialnerver. På andra djur tas balansorganet och ögonen bort. På
ytterligare andra orsakas skador kirurgiskt eller med substanser av
speciella delar av ryggmärgen och hjärnstammen.

Enligt försöksledaren utsätts djuren inte för lidande eller smärtor,
utan enbart vissa förändringar i rörelsemönstret. Detta därför att
djuren saknar storhjärnbark och att deras smärtreaktion sker i
form av en basal, automatiserad reflexreaktion utan någon egentlig
varseblivningsprocess.

En ledamot reserverade sig mot att ansökan blev godkänd
bland annat därför att han är "inte övertygad om att människans
förståelse av denna djurart är fullständig, och att de metoder som
i ansökan redovisats för djurens smärtupplevelser är säkerställda
och fullständiga".

Dnr: N 72/03*

Ort: Solna

Antal djur: 200 apor

150 krabbnakaker och 50 rhesusapor används i försök för att försöka testa fram ett vaccin mot HIV. Aporna utsätts för ett "hybridvirus av SIV och HIV-1 (SHIV). Varje individ används i ett försök, som pågår i 1-2 år.

Aporna importeras från Kina.

Dnr: N 365/01*

Ort: Stockholm

Antal djur: 300 råttor

Syftet med försöket "är att immunisera gravida honråttor mot nikotin och därefter studera huruvida nikotin administrerat till honrättan hindras från att passera placentan och nå fostret". Det görs för att försöka ta fram en behandlingsmetod som ska ha en "skyddande effekt mot nikotin hos foster". Enligt ansökan behövs en sådan metod därför att "sju procent av alla gravida kvinnor röker vilket ökar risken för bland annat plötslig spädbarnsdöd och ADHD".

De dräktiga råttorna vaccineras med testsubstans och ges sedan nikotin via en minipump som opereras in i dem.

Dnr: A 105/05*

Ort: Umeå

Antal djur: 9 000 regnbågslaxar

Syftet är att undersöka hur bakterier orsakar sjukdom, för att det ska kunna utvecklas vacciner och läkemedel som kan "förhindra sjukdomar vid fiskodling och möjligen mänsklig sjukdom".

För att "avgöra om vissa intressanta genprodukter är involverade i en bakteries virulensmekanism är det nödvändigt att bestämma den 50 % letala dosen (LD50)", enligt ansökan.

Fiskar ska simma i infekterat vatten eller så injiceras bakterierna i fiskarna. Bakteriekoncentrationerna i fiskens blod är hög och de dör vanligtvis 2-4 dagar efter infektion. Antalet döda fiskar bestäms under en period av sju dagar. Därefter avlivas eventuellt överlevande fiskar.

Biologisk produktion

Djur används till exempel för att framställa och tillverka polyklonala och monoklonala antikroppar eller vacciner.

Testning

Läkemedel, kemikalier, avloppsvatten från industrier, krut och mycket annat testas på djur. I flera fall finns det krav från myndigheter att djurförsök ska göras. Så till exempel kräver läkemedelsmyndigheter i Sverige, EU, USA, Japan och andra länder tester på djur för att en ny läkemedelssubstans ska få prövas på människor och för att ett läkemedel ska få säljas.

Det är många olika tester som utförs, som till exempel akut toxicitet (giftighet), olika reproduktionstoxikologiska tester och försök för att studera hur en substans tas upp i kroppen och sedan lämnar kroppen.

Dnr S 56/05*

Ort: Södertälje

Antal djur: 50 hundar

Hundarna används i försök under 3–4 år i upp till 24 olika tester av substanser, med uppehåll minst tre veckor mellan varje test. Syftet är att kontrollera vilken effekt substans har på blodtryck, hjärta, andning och kroppstemperatur. Substans injiceras, ges via sond direkt i magsäcken, i ändtarmen eller via ansiktsmask. En hund kan ges flera hundra doser de år de utnyttjas och upp till 900 blodprover kan tas.

De hundar som utnyttjas i de här försöken tränas för det innan försöken påbörjas. Träningen är nödvändig därför att stress och oro hos hunden påverkar det som ska mätas.

Dnr: S 141/04*

Ort: Södertälje

Antal djur: 750 råttor

Syftet med försöken är att testa den akuta giftigheten av blivande läkemedel. Ansökan omfattar tester av flera olika substanser.

Meningen är att testa fram den dos som är den minsta som dödar djuren och den högsta dos som inte dödar.

Djuren ges en dos av en substans via tvångsmatning (som mest 20 ml/kg) eller via injektion (som mest 15 ml/kg). Först ges dos till

två djur (en hane och en hona) för att få vägledning för det fortsatta valet av doser. Ytterligare grupper om två djur kan därefter doseras för att få fram den minsta dödliga dosen respektive den högsta icke-dödliga dosen. När man tror att man fått fram den högsta icke-dödliga dosen fylls den gruppen på med upp till fem djur av vardera könet, som utsätts för samma dos i syfte att få bekräftat att det är den högsta icke-dödliga dosen.

Enligt ansökan ”inträffar de allra flesta symtomen och eventuella dödsfall i akutförsök under första dagen”. Djur som får följande symptom dödas: ”kloniska eller toniska kramper, upphörd motorisk aktivitet (djuret kan ej provoceras till aktivitet vid beröring) med avsaknad av rättningsreflex och kraftig temperaturnedsättning och kraftig lokal irritation” (det sistnämnda efter injektioner). ”Överlevande djur observeras i 14 dagar”.

C 93/02*

Ort: Uppsala

Antal djur: 300 råttor

På råttorna testas hyaluronbaserade produkter som är tänkta att användas vid behandling av rynkor och ärrvävnader. Syftet med försöket är att testa hur lång tid som dessa produkter stannar kvar efter injicering. Substans injiceras i eller under huden. Djuren dödas vid olika tidpunkter efter injicering, från två veckor upp till två år. När råttorna dödats undersöks huden där substans injicerats.

Forskning om djur och om djurs sjukdomar

Försök görs på vilt levande djur, som till exempel märks björnar för att följa dem. Studier görs av fåglar i vilt tillstånd eller som hålls viss tid i fångenskap.

Försök görs på de djur som människan utnyttjar, som nötkreatur, svin och höns. Försöken handlar om både sjukdomar och hållningen.

Försök utförs om hundars och katters sjukdomar, både på patientdjur och på djur som hålls vid institution.

Patienthundar kan vara sådana som besöker veterinär och som då också kan ingå i något forskningsprojekt, vilket kan innebära undersökning, att blodprov tas eller behandling görs av den sjukdom som ändå ska behandlas. Djurägaren ska informeras om sådana försök och ge sitt skriftliga tillstånd.

Försök om hundars sjukdomar kan handla om sjukdomar

som drabbar viss ras eller gälla generellt, som om tumörer, smärtlindring vid kejsarsnitt eller att utvärdera rehabiliteringsprogram för hundar med korsbandsskada.

Provfiske och märkning av fisk

Provfiske görs på uppdrag av EU-kommissionen, enligt krav i EU-direktiv och enligt krav från internationella havsforskningsrådet. Provfiske görs också av länsstyrelser, kommuner och fiskevårdsföreningar för att följa upp någon åtgärd, som vid utsättning av fisk eller vid kalkning. Provfisket görs då för att följa upp effekten av viss åtgärd.

* Ansökan är godkänd av djurförsöksetiska nämnden.

Foto: Helena Eriksson

Råttor på Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

6.

Djurförsöken och lagstiftningen

Lagstiftningen tillåter djurförsök

Det är enligt svensk lag tillåtet att utnyttja djur i försök och att då utsätta dem för lidande, men olika bestämmelser ska följas för att det ska få göras. Djurförsöksverksamheten är reglerad i djurskyddslag (beslutas av riksdagen), djurskyddsförordning (beslutas av regeringen) samt i föreskrifter och allmänna råd (beslutas av bland annat Djurskyddsmyndigheten).

Enligt 19 § djurskyddslagen får djurförsök utföras om syftet är användning enligt den svenska definitionen och under förutsättning att syftet med försöket inte kan uppnås med andra metoder, att djuren inte utsätts för större lidande än vad som är nödvändigt och att de djur som används är uppfödda för att utnyttjas i djurförsök.

Lagstiftningen tillåter att djur utsätts för lidande

I 2 § djurskyddslagen står att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Detta gäller inte djur som utnyttjas i djurförsök. Om försöket godkänts av en djurförsöksetisk nämnd anses djuren inte vara utsatta för onödigt lidande eller sjukdom.

Innan ett djur används i försök ska det enligt 53 § djurskyddsförordningen bedövas om det riskerar att utsättas för fysiskt eller psykiskt lidande. Samma paragraf ger samtidigt rätt att inte ge bedövning eller att ge en ofullständig sådan. I så fall ska, ”i den utsträckning det är möjligt”, djuret ges smärtstillande eller lugnande medel så att det inte utsätts för svår smärta, svår ångest eller annat svårt lidande.

Enligt 7 § föreskrifter om djurförsök (DFS 2004:4) ska ett djur som bedövats ges smärtstillande medel om det riskerar att

utsätts för mer än obetydlig smärta då bedövningen upphör. Om djuret inte utsätts för svår smärta, svår ångest eller annat svårt lidande får en djurförsöksetisk nämnd medge undantag från kravet. I så fall ska, ”i den utsträckning det är möjligt”, lugnande medel ges för att begränsa lidandet.

I 11 § samma föreskrifter står att ”Betydande smärta, betydande lidande eller att djuret självdör ska undvikas som avbrytningspunkt”. Med avbrytningspunkt menas då försöket ska avbrytas på grund av djurets lidande, oavsett om försökets syfte är uppnått eller inte.

Lagstiftningen förbjuder vissa djurförsök

Enligt föreskrifter om djurförsök (DFS 2004:4) är det i Sverige förbjudet:

- att använda primater av arter tillhörande familjen människoapor (gorilla, dvärgschimpans, schimpans, orangutang) och familjen gibboner (nio arter) för djurförsök.
- att utföra djurförsök som syftar till att fastställa ett LD50-värde eller LC50-värde för ett ämne eller en blandning av ämnen.
- att testa hygieniska eller kosmetiska slutprodukter på djur.

Lagstiftningen sätter villkor för vissa djurförsök

Enligt föreskrifter om djurförsök får vissa andra djurförsök utföras enbart om särskilda villkor i bestämmelserna följs. Det handlar om djurförsök för att framställa och producera anti-kroppar, vävnadsprovtagning från genmanipulerade möss och råttor, användning av toxicitetstester, försök med ledsjukdom hos smågnagare och användning av djur i undervisningen.

Lagstiftningen kräver tillstånd och godkännanden

Olika tillstånd/godkännanden krävs för att få utföra djurförsök, bland annat:

- Anläggning där djur hålls ska godkännas.
- Tillstånd att använda djur i försök. Det är ett övergripande tillstånd som universitet, företag och andra som använder

djur i försök måste ha.

- Djurförsök ska godkännas av en djurförsöksetisk nämnd.
- Statistik över antalet utnyttjade djur ska årligen lämnas.
- Tillstånd att föda upp djur som ska användas i försök.
- Tillstånd för införsel av djur till Sverige och utförsel från Sverige.

Aktuell lagstiftning

Djurförsöken regleras bland annat av följande lagstiftning:

- Djurskyddslag (1988:534).
- Djurskyddsförordning (1988:539)
- Centrala försöksdjursnämndens föreskrifter om den etiska prövningen av användningen av djur för vetenskapliga ändamål m m (LSFS 1988:45)
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om statistikföring vid djurförsök (DFS 2004:13)
- Centrala försöksdjursnämndens kungörelse med föreskrifter och allmänna råd om utbildningskrav vid användning av djur för vetenskapliga ändamål m m (SJVFS 1992:11)
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om uppfödning, förvaring, tillhandahållande och användning m m av försöksdjur (DFS 2004:15)
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om djurförsök m m (DFS 2004:4)

Djurskyddslagstiftningen finns på Djurskyddsmyndighetens hemsida: www.djurskyddsmyndigheten.se.

När denna rapport skrivs pågår arbetet på Djurskyddsmyndigheten med en översyn av flera föreskrifter, bland annat dem som har med djurförsök att göra.

Djurens Rätt kommenterar

Det som i första stycket 2 § djurskyddslagen är en lag som ska skydda djuren ändras med det andra stycket till att bli en lag som tillåter att djur utsätts för lidande i djurförsök.

Innan föreskrifter om djurförsök trädde ikraft den 30 juni 2003, fanns det inte någon bestämmelse om att försök skulle avbrytas på grund av djurs lidande. Nu finns det en bortre gräns,

men 11 paragrafen i föreskrifter om djurförsök och andra bestämmelser är skrivna på så sätt att det fortfarande är tillåtet att utsätta djur för svårt och långvarigt lidande i djurförsök.

Kanin på Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

7.

Djurförsöksetisk prövning¹

Vem gör vad?

Djurskyddsmyndigheten har ett övergripande ansvar, de prövar inte ansökningar om att använda djur i försök. Djurskyddsmyndigheten tillsätter ledamöter i de djurförsöksetiska nämnderna, ansvarar för utformande av föreskrifter och allmänna råd, statistikredovisning, utbildning av ledamöter och andra, fördelar anslag för utveckling av alternativa metoder, m m.

Djurförsöksetiska nämnder utför prövning av ansökningar om att använda djur i försök. Enligt djurskyddslagen krävs det att ett försök är godkänt av en djurförsöksetisk nämnd för att få utföras.

Tillsyn av djurförsöken sker på samma sätt som övrig tillsyn enligt djurskyddslagstiftningen. Den lokala tillsynen utövas av kommunen, länsstyrelserna har ansvar för den regionala tillsynen och Djurskyddsmyndigheten har ansvar för den centrala tillsynen.

Sju djurförsöksetiska nämnder

De djurförsöksetiska nämnderna bildades år 1979. Lagar och andra bestämmelser som har med den djurförsöksetiska prövningen att göra har förändrats flera gånger och prövningen har varit föremål för statliga utredningar flera gånger. Den senaste var Djurförsöksetiska utredningen som lämnade delbetänkandet ”Etisk prövning av djurförsök”, SOU 2002:86 och slutbetänkandet ”Etisk prövning av djurförsök, Genteknik och bioteknik på djur”, SOU 2003:107.

Det finns sju djurförsöksetiska nämnder som utför den djurförsöksetiska prövningen enligt djurskyddslagen och andra bestämmelser. Dessa är: Umeå, Uppsala, Stockholm norra (två

avdelningar inom nämnden som prövar ansökningar), Stockholm södra, Linköping, Göteborg och Malmö/Lund.

Nämnderna utses för fyra år. Den nuvarande mandatperioden är 2003–2006, som är samma som gäller för val till kommuner, landsting och riksdag.

Varje nämnd består av ordförande, vice ordförande och 12 ledamöter med personliga suppleanter. Ordföranden och vice ordföranden är jurister. Sex ledamöter är djurförsökare, varav fyra är forskare och två försöksdjurspersonal. Övriga sex ledamöter kallas lekmän, varav fyra är politiker (föreslagna av de kommuner där djurförsöken främst utförs) och två är föreslagna av djurskyddsorganisationer.

Ärendegång och beslut

- Ansökan om att använda djur i försök skrivs av försöksledaren och lämnas till djurförsöksetiska nämnden.
- Ansökningar som kommit till nämnden fördelas på nämndens beredningsgrupper, som består av 3–4 ledamöter i nämnden. Deras uppgift är att till nämnden lämna förslag till beslut.
- Hela nämnden fattar beslut om ansökan.
- Om djurförsöksetiska nämnden godkänt eller godkänt med villkor får försöken påbörjas. Är ansökan godkänd med villkor får försöken utföras enbart om villkoren följs. Då nämnden avslår en ansökan får försöken inte utföras.
- Nämndens godkännande kan gälla i som längst tre år, vilket också är den tid som de flesta ansökningar godkänns för.
- Om nämndens beslut på något sätt går emot vad försöksledaren ansökt om, kan det överklagas av försöksledaren till länsrätten. Ingen annan kan överklaga nämndens beslut.

Prövningsuppdraget

19 § djurskyddslagen anger förutsättningarna för att djurförsök ska få utföras och paragrafen anger därmed ramarna för den djurförsöksetiska prövningen. Enligt 19 § djurskyddslagen får djurförsök utföras om syftet är användning enligt den svenska definitionen och under förutsättning att syftet med försöket inte kan uppnås med andra metoder, att djuren inte utsätts för större

lidande än vad som är nödvändigt och att de djur som används är uppfödda för att utnyttjas i djurförsök.

De djurförsöksetiska nämndernas prövningsuppdrag framgår i övrigt av 49 § djurskyddsförordningen och av 8 § föreskrifter om den etiska prövningen av användningen av djur (LSFS 1988:45).

49 § djurskyddsförordningen:

Vid prövningen av ett ärende skall nämnden ta hänsyn till å ena sidan försökets betydelse och å andra sidan lidandet för djuret.

Nämnden skall avslå en ansökan om att få använda djur för vetenskapliga ändamål, om en sådan användning inte kan anses angelägen från allmän synpunkt. Nämnden skall också avslå en ansökan om sådan användning av djur, om det är möjligt att få likvärdig kunskap genom andra metoder.

49 a § djurskyddsförordningen:

Nämnden får godkänna sådan användning av försöksdjur som innebär att djurskyddsbestämmelserna enligt denna förordning eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av förordningen frångås. Bestämmelserna som särskilt reglerar hanteringen av försöksdjur får dock inte frångås”.

(Regeringen arbetar med att utforma den bestämmelse som ska ersätta nuvarande 49 a § djurskyddsförordningen. Det ska vara klart senast den 15 mars 2006.)

8 § föreskrifter om den etiska prövningen av användningen av djur:

En djurförsöksetisk nämnd skall tillse att ett ansökningsärende blir tillräckligt utrett och allsidigt prövat. Ett sådant ärende skall avgöras genom ett beslut om godkännande eller ett beslut om avslag. Ett beslut om godkännande får förenas med villkor.

Del av kommentar till 8 § i föreskrifterna:

Denna paragraf innebär att nämnden har ansvar för att djurskyddsaspekterna i ett ärende blir tillfredsställande utredda. Innan en sådan utredning föreligger, kan sålunda ett planerat djurförsök inte godkännas. Om de uppgifter om djurskyddsaspekterna som finns i ansökan eller andra handlingar som sökanden åberopar inte är tillfyllest, bör nämnden sörja för att ärendet kompletteras. I första hand skall begäran om komplettering riktas till sökanden. Nämnden har inga tvångsmedel i sin hand. Sådana är dock inte

erforderliga eftersom nämnden, om sökanden inte efterkommer en begäran om komplettering, alltid har rätt att besluta om att avslå ansökan.

Vid behandlingen av en ansökan bör nämnden ägna särskild uppmärksamhet åt

- syftet med djurförsöket,
- om syftet med försöket inte kan uppnås med någon annan tillfredsställande metod utan användning av djur, med annan metod eller med djur av annat slag,
- om försöket utformas så att djuren inte utsätts för större lidande än som är absolut nödvändigt,
- om bedövning eller smärtstillande eller lugnande medel fördras,
- om försöket är ett onödigt upprepande av tidigare gjorda försök.

Tabell 4. Antalet prövade ansökningar i de djurförsöksetiska nämnderna åren 2000–2004²

	2000	2001	2002	2003	2004
Umeå	165	125	122	146	117
Uppsala	286	262	293	270	271
Stockholm norra	332	336	356	466	443
Stockholm södra	171	177	165	203	253
Linköping	68	55	82	68	70
Göteborg	275	316	323	290	406
Malmö/ Lund	262	281	258	290	230
Summa	1 559	1 552	1599	1 733	1 790
Varav avslagna	29	31	32	22	17
Varav med villkor/ kompl an- visningar*	272	221	253	312	414
Ärenden med reser- vationer	330	270	228	150	324
Rappor- terade till Genteknik- nämnden**	274	334	331	457	470

* Dessutom ändras flera ansökningar i samråd med försöksledaren då de bereds av nämndens beredningsgrupper.

** Avser ansökningar om framställning och/eller användning av genmanipulerade djur.

Djurens Rätt kommenterar

De djurförsöksetiska nämnderna ska göra en djurförsöksetisk prövning av planerade djurförsök. De ska väga försökets betydelse mot lidandet för djuren. Det ska göras en etisk prövning, men så mycket till etiska diskussioner är det inte i nämnderna. Djurförsöksetiska utredningen kom också fram till det och föreslår olika åtgärder för att skapa förutsättningar för att det ska bli bättre.

Viktiga delar för att det ska kunna föras etiska diskussioner och för att det ska kunna bli beslut därefter är att nämnderna

får bättre beslutsunderlag, att sammansättningen i nämnderna ändras, att de får kompetensstöd, att det förs diskussioner om den eventuella samhällsnyttan med olika försök och att det görs oberoende vetenskapliga granskningar av djurförsöken.

Ansökningsblanketten behöver förbättras i flera avseenden för att bättre ge vägledning till försöksledarna om den information som är nödvändig att lämna för att prövningen ska kunna utföras. Så till exempel behöver information lämnas som är sådan att det är möjligt att bedöma och diskutera om det finns alternativ i form av djurfria metoder eller andra sätt att lösa frågeställningen på än via djurförsök. Nämnderna måste bli bättre på att markera att oklara ansökningar och/eller ansökningar med brister inte duger som beslutsunderlag – de ska avslås.

Det görs ingen återrapportering av utförda försök. Den information som eventuellt lämnas vid ansökan om fortsättning av utförda försök är en argumentering för just fortsatta försök, inte ett underlag så att det är möjligt att göra en generell bedömning av de utförda försöken.

Det finns inte någon samordning mellan de djurförsöksetiska nämnderna. De har inte någon kontakt med varandra, inget informationsutbyte. Därför fattas det också beslut om liknande saker på olika sätt.

I nämnderna är fyra av ledamöterna forskare som själva utför djurförsök. Det har under flera år funnits en politisk vilja att någon av forskarna ska ha kompetens om alternativa metoder. Den förra ansvariga centrala myndigheten, Centrala försöksdjursnämnden, informerade i skrivelse till Djurförsöksetiska utredningen att de haft en policy sedan 1989 om att det i varje nämnd ska finnas en ledamot med särskild kompetens om alternativa metoder och en ledamot som har etologisk kompetens. Vi väntar fortfarande på att sådana ledamöter ska ersätta två av djurförsökarna i nämnderna.

Nämnderna behöver ha tillgång till objektiv veterinärmedicinsk kompetens. Nämnderna behöver också ha möjlighet att anlita kompetent dokumentalist, som klarar av hitta uppgifter om djurfria metoder och om metoder som gör försök lindrigare för de djur som utnyttjas.

Med bättre beslutsunderlag ökar möjligheten till att nämnderna ska kunna föra de diskussioner som är avsikten att de ska föra innan de fattar beslut. Med bättre beslutsunderlag ska nämnderna rimligen också få mer tid för sådana diskussioner. Nämnderna har idag fullt upp med att försöka ordna till ansök-

ningarna och fatta beslut. Allt beredningsarbete görs av nämndernas ledamöter och ingen av dem är anställd för det.

Djurförsök godkänns att utföras så att djur utsätts för mer lidande än nödvändigt och ansökningar godkänns trots att underlag kan vara så bristfälligt och/eller oklart att prövningen inte kan ha utförts på riktigt sätt. Det är inte möjligt att vidta några åtgärder mot sådana beslut. Det är enbart försöksledare som har möjlighet att överklaga. Det är nödvändigt att det skapas möjlighet att pröva nämndernas beslut i en andra instans och att någon ges möjlighet att agera på djurens vägnar i det här avseendet.

I många av djurförsöken används djuren som modeller för människan, för att forska om hur kroppen fungerar, om människans sjukdomar, om vad som kan hända när vi utsätts för tobak, alkohol, kemikalier, kosmetika och annat. Djur och människor skiljer sig från varandra i viktiga avseenden, vilket gör att det är svårigheter att överföra resultat från en art till en annan. Detta kan leda forskningen på felaktiga spår. Det behöver göras objektiva vetenskapliga utvärderingar av djurförsöken. Resultaten av sådana utvärderingar behövs i de djurförsöksetiska nämndernas arbete och för debatten i övriga samhället generellt.

Diskussioner och beslut i nämnderna handlar främst om att göra försöken skonsammare. Det visar statistiken i tabellen ovan. Få försök avslås och få av dem avslås på grund av lidandet för djuren eller på grund av att syftet inte kan anses angeläget från allmän synpunkt. Beslut som innebär att försök görs på ett för djuren skonsammare sätt är såklart viktiga för dem individer som omfattas av besluten, men också i det avseendet kan nämnderna bli bättre, mycket bättre.

Källor

1. Centrala försöksdjurnämndens föreskrifter om den etiska prövningen av användningen av djur för vetenskapliga ändamål m m (LSFS 1988:45).
2. Djurskyddsmyndighetens årsredovisning 2004.

8.

I stället för djurförsök

De 3 R:n, de 5 R:n^{1,2,3}

Olika definitioner används för vad som menas med alternativ till djurförsök. En sådan är användning av djurfria metoder istället för djurförsök. Ofta finns de 3 R:n och de 5 R:n med i diskussionen, vilket då innebär att definitionen vidgas.

De brittiska forskarna William Russel och Rex Burtch definierade alternativ i sin bok *The Principles of Humane Experimental Technique*, utgiven 1959, som varje metod som innebär ett totalt ersättande av djurförsök med djurfria metoder, en minskning i användningen av djur i försök eller en förbättring av djurens situation. Deras definition kallas *de 3 R:ns princip* eftersom den sammanfattas med orden *replace* (ersätta), *reduce* (minska) och *refine* (förfina, förbättra eller göra skonsammare).

I mitten av 1990-talet föreslog Europeiska koalitionen mot djurförsök två R till, *redirect resources* (omfördela resurser) och *reject* (avslå). Dessa två kompletterade de 3 R:n och därmed fanns *de 5 R:n* som definition för alternativ till djurförsök.

Replace (ersätta)

Det innebär att istället för djurförsök används djurfria metoder i utbildning, forskning, tillverkning av biologiska produkter och vid testning. Sådana metoder är cellkulturer, gener och cellfragment, lägre stående organismer (som bakterier, jäst, alger, svampar, växter), analysmetoder, datormodeller, försök på människor, modeller och dockor.

Läs mer om djurfria metoder på Stiftelsen Forskning utan djurförsöks hemsida www.stifud.se.

Reduce (minska)

Innebär att man minskar antalet djur i försök genom att bättre planera försöken, förbättra de statistiska metoderna, bättre an-

vändning av data från försöken, bättre utbildad personal, friska och välmående djur.

Refine (göra skonsammare)

Då förbättrar man för de djur som utnyttjas i försök så att de utsätts för så lite lidande som möjligt. Det kan ske genom att förbättra förhållanden för de djur som burhålls, använda smärtlindring, använda den teknik som orsakar minst lidande, använda bättre bedövningsmedel under och efter operation.

Redirect resources (omfördela resurser)

Det kan handla om politiska beslut, sociala, hygieniska och andra förbättringar. Det kan handla om att stödja forskning som förebygger. Ett annat sätt är att använda den kunskap som finns på bättre sätt, som t ex att se till så att all information som finns om olika kemikalier ska vara tillgänglig för alla. När den inte är det är det risk för att flera testar samma typ av substans. Det är då också risk för att människor, djur och natur utsätts för faror som kan undvikas.

Reject (avslå)

Djurförsök som saknar allmänt intresse och djurförsök som är vetenskapligt dåliga avslås. Ett annat skäl att avslå är på grund av lidandet för djuren, oavsett hur angeläget det anses vara.

Satsning på utveckling av alternativ i Sverige

Stiftelsen Forskning utan djurförsök har sedan 1971 delat ut pengar för utveckling och utvärdering av alternativ till djurförsök. Stiftelsen var först med att göra det. Idag delar Stiftelsen ut cirka en miljon kronor per år till olika projekt. Verksamheten finansieras med gåvor. Stiftelsen ger anslag enbart till djurfria metoder.

Djurskyddsmyndigheten delar ut 16 miljoner kronor årligen till utveckling av alternativa metoder, enligt de 3 R:ns princip. Av dessa är det 15 miljoner som staten står för och läkemedelsföretagen AstraZeneca AB och Biovitrum AB bidrar med tillsammans drygt en miljon kronor.

Djurens Rätt kommenterar

År 2001 delade Centrala försöksdjursnämnden (som då var ansvarig myndighet) ut 3,8 miljoner kronor i anslag för utveckling av alternativa metoder, varav läkemedelsindustrin bidrog med 1,6 miljoner kronor. Åren därefter ökade staten sitt anslag successivt till dagens 15 miljoner kronor. Läkemedelsindustrin bidrar nu med 1 miljon kronor, vilket är en minskning i kronor räknat och deras andel av den totala summan är nu ännu mindre.⁴

De 16 miljonerna är viktiga, men det är inte tillräckligt. Det kostar mycket att utveckla och utvärdera nya forskningsmetoder. Om det ska kunna ske i någon större omfattning krävs det att det satsas mycket större summor än vad som görs nu på utveckling av alternativa metoder.

Läkemedelsindustrins ”satsning” är sådan att det måste ifrågasättas om de menar allvar med att vilja bidra till att ersätta djurförsöken med alternativa metoder. Deras bidrag kan jämföras med att AstraZenecas kostnader för forskning och utveckling år 2004 var mer än 30 miljarder kronor och deras vinst år 2004 var cirka 38 miljarder kronor.⁵

Staten, alltså skattebetalarna, betalar åtskilliga miljoner kronor årligen till djurförsök som utförs vid universitet/högskolor, sjukhus och myndigheter.

Det finns pengar, det handlar bara om hur man väljer att använda dem.

Källor

1. Stiftelsen Forskning utan djurförsöks hemsida www.stifud.se.
2. Djurförsök, betänkande av Djurförsöksutredningen, SOU 1998:75.
3. Etisk prövning av djurförsök, delbetänkande av Djurförsöksetiska utredningen, SOU 2002:86.
4. Djurskyddsmyndighetens hemsida, Forskningsanslag för alternativa metoder, år 2005.
5. AstraZenecas årsredovisning 2004.

9.

Djurens Rätt föreslår

- att det ska göras oberoende vetenskapliga granskningar av djurförsöken (läs om bakgrunden till förslaget i kapitel 7),
- att mer pengar ska satsas på utveckling och utvärdering av djurfria forskningsmetoder (kapitel 8),
- att det ska tas fram fler föreskrifter om förbud att utföra djurförsök och villkor för djurförsöks utförande (kapitel 6),
- att bestämmelser om djurförsöksetisk prövning ska omfatta uppfödning och avel av djur till djurförsök (kapitel 2, 4),
- att det ska utredas om den svenska definitionen för djurförsök ska utvidgas till att omfatta fler arter, som till exempel bläckfiskar (kapitel 2),
- att undervisningsansvariga i lag görs skyldiga att informera studenter om deras rätt att söka dispens från att delta i djurförsök och att de ska erbjuda djurfria alternativ till djurförsöken (kapitel 5),
- att det införs möjlighet att överpröva beslut av djurförsöksetiska nämnder som innebär godkännande och att djurskydds-/djurrättsorganisationer ges talerätt (kapitel 7),
- att de djurförsöksetiska nämnderna ska förstärkas med kompetenta handläggare (kapitel 7),
- att en av forskarledamöterna i de djurförsöksetiska nämnderna ska ha kompetens om alternativa metoder och att en annan forskarledamot ska ha kompetens om etologi (kapitel 7),

- att de djurförsöksetiska nämnderna ska kunna anlita kompetent dokumentalist (kapitel 7),
- att försöksdjursstatistiken ska omfatta redovisning av antalet utnyttjade genmanipulerade djur (kapitel 3),
- att den specificerade försöksdjursstatistiken ska redovisas utifrån den svenska definitionen för djurförsök (kapitel 5).

Länkar

Djurens Rätt	www.djurensratt.se
Djurskyddsmyndigheten	www.djurskyddsmyndigheten.se
InterNICHE	www.interniche.org
Stiftelsen Forskning utan djurförsök	www.stifud.se

Om Djurens Rätt

Djurens Rätt (f d Nordiska samfundet mot plågsamma djurför-sök) bildades 1882 och är idag Sveriges största djurrättsorga-nisation, med närmare 40 000 medlemmar. Vi är partipolitiskt obundna och jobbar med lagliga metoder för ett djurvänligt samhälle.

Grunden för vår djursyn är att djur har rätt att bete sig na-turligt och måste respekteras som unika individer. Det är utifrån den djursynen vi vill stoppa det lidande som människor utsät-ter djur för. Huvudområdena för vår verksamhet är djurförsök, lantbrukets djur och pälsindustrin.

Vi arbetar med ett brett perspektiv för att skapa ett djurvän-ligare samhälle. Vi har kontakter med politiker och myndigheter för att förändra djursynen i lagstiftningen och andra bestäm-melser. Dessutom arbetar vi mycket med opinionsbildning riktad mot allmänheten, för att öka respekten för djur och skapa medvetna konsumenter som handlar djurvänligt.

Hjälp oss att hjälpa djuren! Vår verksamhet är helt beroende av frivilliga bidrag.

För mer information: Besök www.djurensratt.se eller ring 08-555 914 00 så får du veta hur du kan stödja oss.

DJURFÖRSÖK I SVERIGE

Varje år utnyttjas hundratusentals djur i djurförsök i Sverige. I denna rapport redovisas statistik och ges exempel på djurförsök.

Djurskyddslagstiftningen tillåter att djur utnyttjas i djurförsök. Lagstiftningen tillåter att djur utsätts för svårt och långvarigt lidande – om försöken godkänts av en djurförsöksetisk nämnd.

De djurförsöksetiska nämnderna ska väga försökets betydelse mot lidandet för djuren. Så mycket till etiska diskussioner är det inte i nämnderna. Få försök avslås på grund av lidandet för djuren och få försök avslås på grund av att de inte anses angelägna från allmän synpunkt. Diskussioner och beslut handlar främst om att göra försök skonsammare för de djur som utnyttjas. Det är såklart viktigt för de individer som utsätts för försök, men också i det avseendet kan nämnderna bli mycket bättre.

Djurens Rätt föreslår bland annat att det ska göras oberoende vetenskapliga granskningar av djurförsöken och att det ska satsas mycket mer pengar på utveckling och utvärdering av djurfria forskningsmetoder. Djurens Rätt föreslår också att det ska tas fram fler föreskrifter om förbud att utföra djurförsök och villkor för djurförsöks utförande. Djurens Rätt anser att det behöver införas en möjlighet att överpröva beslut av djurförsöksetiska nämnder som innebär godkännande och föreslår att djurskydds-/djurrättsorganisationer ska ges talerätt.

ISBN 91-88786-64-1

 Djurens Rätt
Box 2005
125 02 Älvsjö
www.djurensratt.se
info@djurensratt.se
08 - 555 914 00

Djurens Rätt.